

Tervola 2015

Kaisajoen ja Korpelan kyläasemakaavojen arkeologinen inventointi

Jaana Itäpalo 8.12.2015

KESKI-POHJANMAAN ARKEOLOGIA*PALVELU*

Tiivistelmä

Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu suoritti arkeologista inventointia Lapissa Tervolassa Kaisajoen ja Korpelan kyläasemakaavojen suunnittelualueilla. Työn tilaajat ovat Tervolan kunta ja Sito Oy. Maastotyöt tehtiin 2.11.-3.11.2015 yhteensä 2 päivän aikana.

Ennen inventointia kaavojen suunnittelualueilta ei ollut tiedossa tunnettuja muinaisjäännöksiä. Kaisajoen suunnittelualueella lähimmät tunnetut esihistorialliset muinaisjäännökset ovat Myllyahon kivikautinen asuinpaikka ja Tauriaisenperän kivikautinen asumuspainannekohde, jotka sijaitsevat kaavan alueesta n. 2-2,5 km etelään. Korpelan suunnittelualueella lähimmät tunnetut muinaisjäännökset ovat rakkakuoppakohteet Varevaara 5 ja Varevaara 6, jotka sijaitsevat Kemijoen pohjoispuolella kaavan alueesta n. 2 km pohjoiseen.

Inventoinnissa luokiteltiin 7 uutta kulttuuriperintökohdetta. Uusia muinaisjäännöksiä kaavan alueilta ei löytynyt. Kaisajoen kaavan alueelta luokiteltiin kaksi kulttuuriperintökohdetta, Kaisajoki 2 ja Tapiolankangas:

- Kaisajoki 2, kansalaissodan taistelupaikka ja muistomerkki
- Tapiolankangas, neljä rakennuksen perustusta

Korpelan kaavan alueelta luokiteltiin 5 kulttuuriperintökohdetta:

- Arpi, kylätontti
- Itäpuolentie, (1700-?)1800-luvun tien linjaus
- Palosaari, kylätontti
- Palosaari 2, kylätontti
- Rötönen, kylätontti.

Kaisajoen kaavan lähialueella tarkastettiin Kaisajoen vesimyllyn ja -sahan jäänteet. Mylly oli toiminnassa ainakin vuosina 1860-1970. Kohde luokiteltiin muinaisjäännökseksi.

Sisällysluettelo

	S.
1. Perustiedot.....	3
2. Inventoinnin lähtökohdat ja menetelmät.....	3
2.1. Esiselvitys.....	4
2.2. Tutkimushistoria.....	4
2.3. Maastoinventointimenetelmä.....	4
3. Maisema, topografia ja geologia.....	4
4. Alueen esihistoriallinen maankäyttö.....	10
5. Alueen historiallisen ajan maankäyttö.....	11
6. Tulokset.....	14
7. Yleiskartta.....	15
8. Kohdehakemisto.....	16
9. Kohdetiedot.....	16
10. Aineistoluettelo.....	33

1. Perustiedot

Inventointialue: Kaisajoen ja Korpelan kyläasemakaavat

Tilaaaja: Tervolan kunta ja Sito Oy

Inventoinnin laji: osainventointi

Kenttätöaika: 2.11-3.11.2015, yhteensä 2 päivää

Karttanumerot: TM35-lehtijako, S442I, S4244R (mk 1:20000)
vanha yleislehtijako, 254212 ja 254403 (mk 1:20000)

Korkeus: Kaisajoen alue n. 27,5-45 m mpy

Korpelan alue n. 27,5-37,5 m mpy

Koordinaattijärjestelmä: ETRS-TM35 FIN -tasokoordinaatisto

Kopio raportista: Museoviraston arkisto (digitaalinen ja paperikopio), Lapin maakunta museo (digitaalinen kopio)

Aiemmat löydöt: -

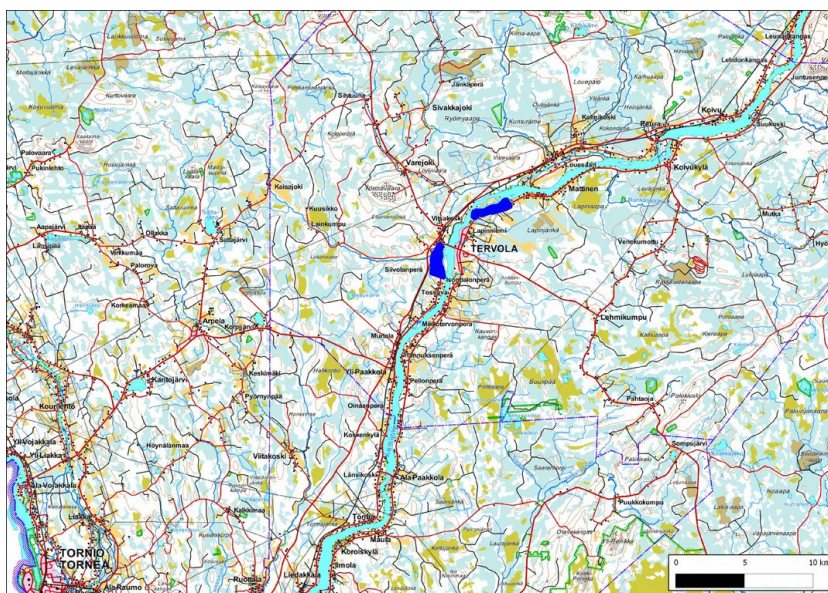
Inventointilöydöt: -

Aiemmat tutkimukset: 1985 Hannu Kotivuori inventointi

2. Inventoinnin lähtökohdat ja menetelmät

Tervolan kunnassa on meneillään Kaisajoen ja Korpelan kyläasemakaavojen suunnittelutyö. Tähän liittyen suoritettiin kaava-alueilla arkeologinen maastoinventointi myöhäissyksyllä 2015. Kaisajoen kaavan alue sijaitsee Tervolan keskustaa vastapäätä Kemijoen länsirannalla ja jatkuu etelään Siivolanperälle asti. Korpelan kaavan alue sijaitsee n. 2,5-5 km keskustasta koilliseen Kemijoen itä- ja etelärannalla. Kaisajoen kaava on pinta-alaltaan n. 1,5 km² ja Korpelan kaava n. 1,2 km².

Suunnittelualueilla ei sijaitse tunnettuja muinaisjäännöksiä. Kaisajoen suunnittelualueella lähimmät tunnetut esihistorialliset muinaisjäännökset ovat Myllyahon kivikautinen asuinpaikka ja Tauriaisenperän kivikautiset asumuspainanteet, jotka sijaitsevat kaavan alueesta n. 2-2,5 km etelään. Korpelan suunnittelualueella lähimmät tunnetut muinaisjäännökset ovat esihistoriallisiksi ajoitetut rakkakuoppakohteet Varevaara 5 ja Varevaara 6, jotka sijaitsevat Kemijoen pohjoispuolella kaavan alueesta n. 2 km pohjoiseen. Tervolan seudulta tunnetaan runsaasti muinaisjäännöksiä kohdealueita ylemmiltä korkeusvyöhykkeiltä n. 45-65 m mpy.¹

Taustakartta MML@11/2015

Kyläasemakaavojen sijainti sinisenä.

1 Tunnettujen muinaisjäännösten kohdetiedot Museoviraston ylläpitämän muinaisjäännösrekisterin ja aiempien tutkimusraporttien tietojen mukaan, muinaisjäännösrekisteri ja kulttuuriympäristön tutkimusraportit, Tervola, <http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx>

2.1. Esiselvitys

Tunnettujen muinaisjäännösten ja uuden arkeologisen potentiaalin arviointi perustuu kohdealueilla tai lähi-alueilla aiemmin tehtyihin selvityksiin sekä löytöihin ja erilaisiin aineistoihin, joiden avulla erotetaan muinaisjäännösten sijainnille relevantit alueet. Esihistoriallisten kohteiden osalta kaukokartoituksessa keskeisiä aineistoja ovat GTK:n kallio- ja maaperäkartat, Maanmittauslaitoksen ortoilmakuvat ja korkeusmalli-aineistot.

Historiallisen ajan kohteita etsitään topografian, kirjallisuustietojen, perimätiedon, paikannimistön ja internetistä löytyvän historiallisen karttamateriaalin avulla. Keskeisin karttamateriaali on vuosina 1723-1793 laaditut isojakokartat (1723 Häggström, P. ja 1769-1798 Hornaeus, Z. ja Silvén, S. M.), joiden säilytyspaikka on Kansallisarkistossa. Lisäksi käytettiin pitäjänkarttoja, raja-, tie- ja liikennekarttoja, sotilaskarttoja ja vanhimpia vuonna 1960 alueesta laadittuja peruskarttoja.

2.2. Tutkimushistoria

Tervolan kunnan muinaisjäännöksiä on inventoitu kattavammin vuosina 1985 ja 1988. Inventoinneissa löydettiin runsaasti uusia muinaisjäännöksiä. Nyt kohteena olevat alueet ovat mahdollisesti kuuluneet tarkastelun piiriin jollakin tavoin vuoden 1985 inventoinnissa, jolloin inventointi kohdistui etenkin korkeuksille 40-65 m mpy. ja lähinnä tienvarsille. Vuosien 1985 ja 1988 inventointien jälkeen uusia muinaisjäännöksiä on löytynyt lisää eri maankäyttöhankkeisiin liittyvissä tai muissa arkeologisissa selvityksissä ja tarkastuksissa. Historiallisen ajan kohteiden systemaattista selvitystä ei tiettävästi ole tehty.

2.3. Maastoinventointimenetelmä

Maastossa tarkastetaan muuttuvan maankäytön alueet ja suunnittelualueet yleispiirteisesti kokonaan. Tarkemmin inventoidaan metsäiset alueet ja ne alueet, jotka esiselvityksen perusteella osoittautuvat relevanteiksi löytää uusia muinaisjäännöksiä; erityisesti pyrittiin tarkastamaan korkeimpia alueita, joilta muinaisjäännösten löytyminen oli tunnettujen referenssikohteiden perusteella todennäköisintä. Alueen pellot olivat inventoinnin aikana pääosin nurmena, ja pintahavainnointia oli mahdollista tehdä muutamalla paikalla.

Inventointi perustuu pääosin silmänvaraisiin pintahavaintoihin. Uusia muinaisjäännöksiä etsitään maanpinnan korkeussuhteiden, maaperän ja poikkeavan kasvillisuuden perusteella. Mahdollisten kulttuurikerrosten toteuttamiseksi ja rakenteiden iän (resenti < > muinaisjäännös) sekä tarkoituksen selvittämiseksi tehdään n. 30 x 30 cm:n kokoisia koekuoppia ja kairausta 2 cm:n kairalla. Havaitut muinaisjäännöskohteet valokuvataan ja niiden ympäristöstä kirjataan maasto- ja maisemaselvityksiä sekä mahdolliset taustatiedot. Kohteiden sijainti mitataan gps-paikantimella, jonka tarkkuus on n. +/- 3-6 m. Paikkatietohallintaan käytetään QGis 2.0. -ohjelmaa.

3. Maisema topografia ja geologia

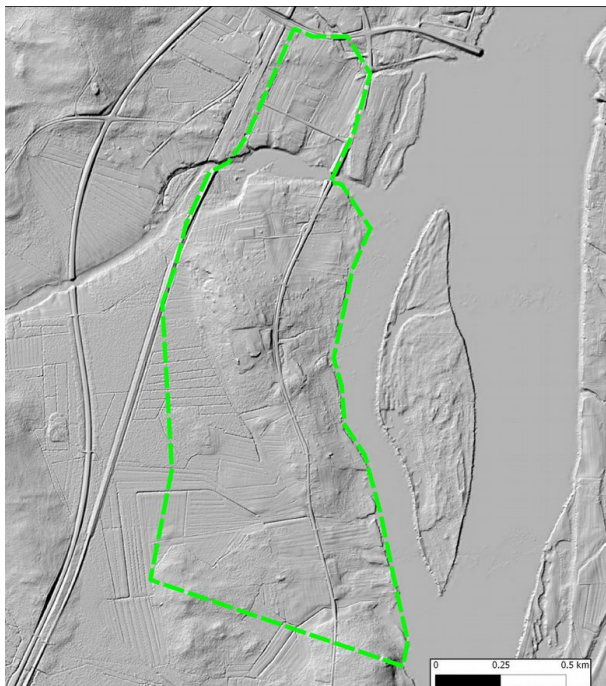
Kaisajoen alue

Alue sijaitsee Kemijoen länsipuolella vastapäätä keskustaa ja jatkuu etelään Siivolanperälle asti. Kaavan kohdalla joessa on n. 1,5 km pitkä Kaissaari. Kaavan pohjoisosassa virtaa Kaisajoki. Noin puolet alueesta on peltoa. Joen rannat ovat viljelyskäytössä sekä metsää ja lähempänä jokea pääosin rakentamattomia. Kaavan länsireunalla kulkee Oulu-Rovaniemi rata. Kaavan pohjoisosassa aukeaa peltoaukeiden yli näkymiä Kemijoelle. Asutus on keskittynyt joen rantavyöhykkeelle Paakkolantien varteen ja alueen keskiosaan korkeimmalle mäelle Tapiolankankaalle ja sen rinteille. Kaavan eteläosassa Siivolanperällä maasto on laajalti alavaa muualla kuin joen rannoilla.

Alue sijaitsee n. 27,5-45 m mpy, joka vastaa muinaisrannan tasoa kivikauden lopulta n. 4500 sitten pronssikauden keskivaiheeseen n. 3000 vuotta sitten. Enimmäkseen alue on kivikauden loppuvaiheen korkeudella alle 35 m mpy, korkeimmat alueet Tapiolankankaalla ovat yli 40 m mpy. Voimalaitosrakentamisen ja veden pinnan säännöstelyn seurauksena alimmat pronssikauden rantatasot ovat nykyisin veden alla, koskipaikkoja

on hävinnyt. Maasto laskee Kemijoelle loivasti, jyrkempiä rantatörmä on muutamalla kohdalla Siivolanperällä. Maalaji on pääosin hienoa hietaa ja korkeimmilla alueilla hiekkamoreenia.

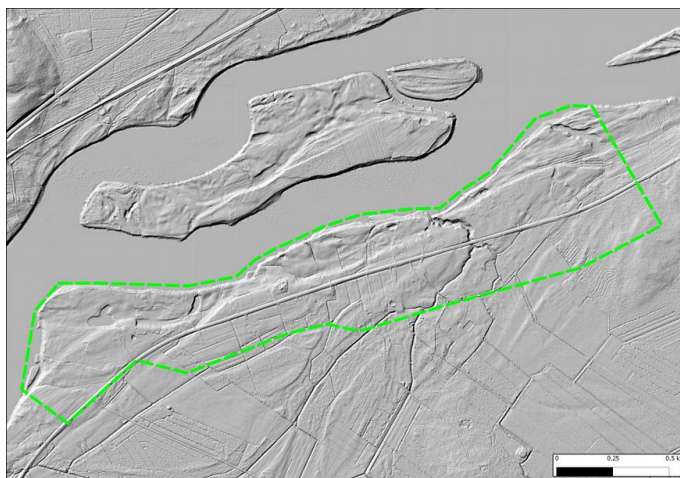
Kaisajoen suunnittelualue 2 m:n vinovalovarjosterasteria vasten, tausta-aineisto Mml 11/2015.

Korpelan alue

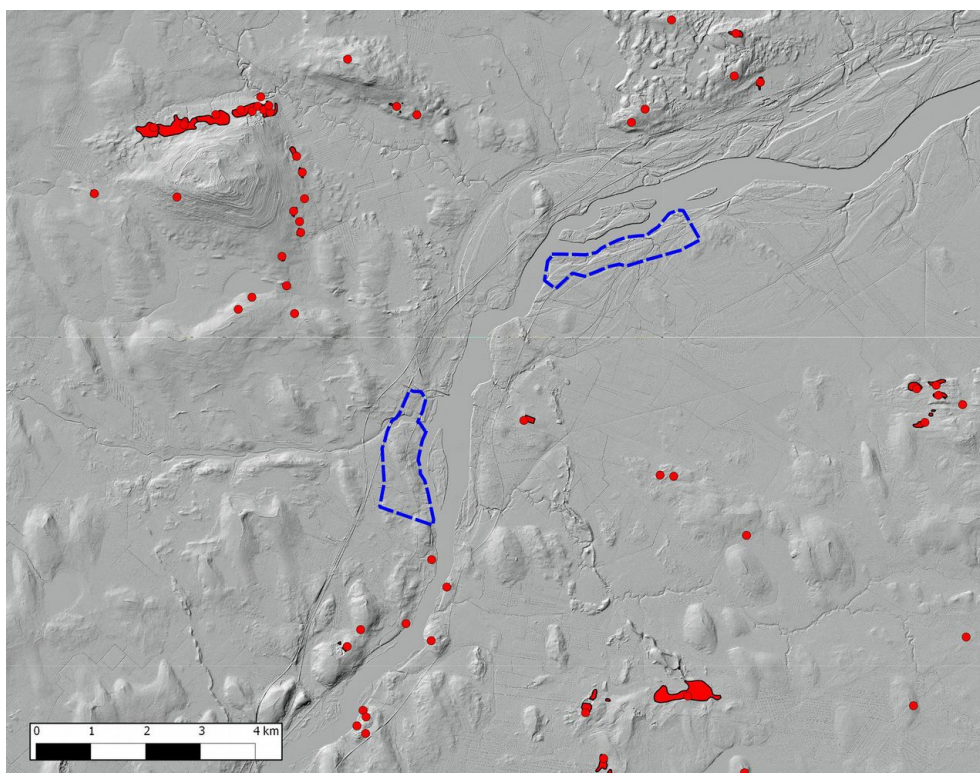
Alue sijaitsee Tervolan keskustasta 2,5 km koilliseen Kemijoen itä- ja etelärannalla Itäpuolentien varrella. Kaavan kohdalla joessa on n. 1,7 km pitkä Rötöksensaari. Itäosassa on Pellinoja, joka uoman leveyden perusteella oli aiemmin isompi virta. Länsiosassa on kolme lampea ja itäosassa yksi lampi. Alue on melkein kokonaan peltoa, maatilat ja omakotitalot sijaitsevat niiden keskellä. Jokea lähinnä oleva rantakaista on pääosin rakentamatonta. Itäpuolentien pohjoispuolella maasto on kumpuilevaa ja paikoin laaksomaistakin, tien eteläpuolella maasto on tasaisempaa ja loivapiirteistä. Maisema on suurelta osin avointa. Kaavan itäosassa on 6,5 ha laaja metsäinen alue.

Alue sijaitsee korkeudella n. 27,5-37,5 m mpy, joka vastaa muinaisrannan tasoa kivikauden lopulta yli 4000 vuotta sitten pronssikauden keskivaiheeseen n. 3000 vuotta sitten.² Enimmäkseen alue on yli 30 m mpy. Voimalaitosrakentamisen ja veden pinnan säännöstelyn seurauksena alimmat pronssikauden rantatasot ovat nykyisin veden alla, koskipaikkoja on voinut hävitä. Maalaji on melkein kokonaan hiekkaa tai karkeaa hietaa (Geologian tutkimuskeskus, <http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>).

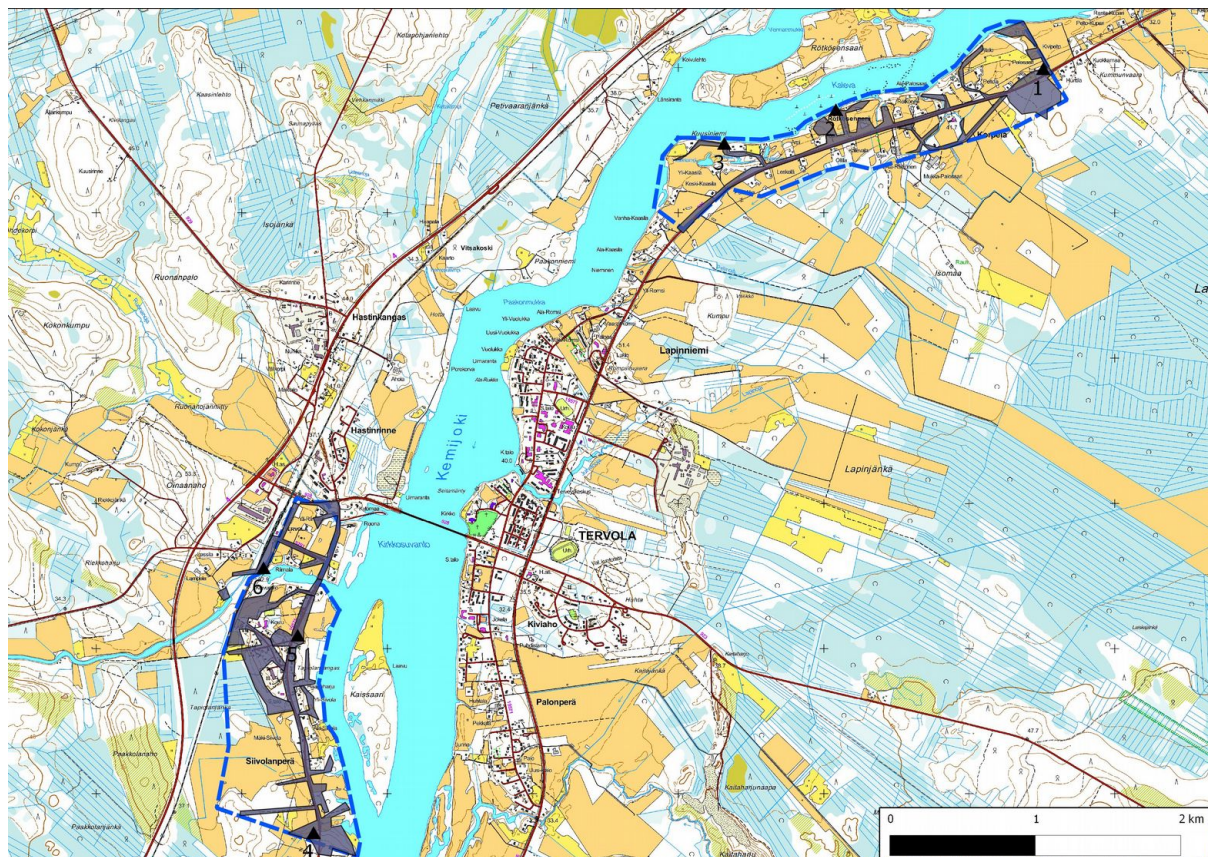
² Schulz Hans-Peter, rannansiirtymistaulukko, julkaisematon.

Korpelan suunnittelualue 2 m:n vinovalovarjosterasteria vasten, tausta-aineisto Mml 11/2015.

Suunnittelualueet 2 m:n vinovalovarjosterasteria vasten, tausta-aineisto Mml 11/2015. Tunnetut muinaisjäännökset tai kulttuuriperintökohteet punaisina ympyröinä ja alueina, pääosin kohteet ovat kivikautisia.

Inventoidut alueet tummennettu, valokuvauspaikat 1-6 merkitty kolmioilla. Mml:n maastokarttarasteri 1:20000 9/2015.

1. 1800-luvun tielinja kulkee paikoin talojen pihojen halki. Kuva Korpelan kaavan alueelta. Kuva länteen.

2. Loivasti kumpuilevaa peltomaisemaa Rötkösenperällä Korpelan kaavan alueella. Arven 1700-luvun kanta-talon paikka sijaitsee kuvan talosta länteen. Kuva lounaaseen.

3. Viljelysmaisemaa Heikinlammen ja Pitkälammen pohjoispuolella Korpelan kaavan alueella. Kuva lounaaseen.

4. Maakuoppia Siivolanperällä Kaisajoen kaavan alueella. Vierekkäin olevat kaksi kuoppaa ovat neliön ja suorakaiteen muotoisia ja niiden reunoilla on valli. Maannoksen perusteella kysymys on resenteistä kuopista. Kuva kaakkoon.

5. Alavaa Kemijoelle laskevaa peltorinnettä Tapiolankankaalla Kaisajoen kaavan alueella. Kuva pohjoiseen Kirkkosuvannolle.

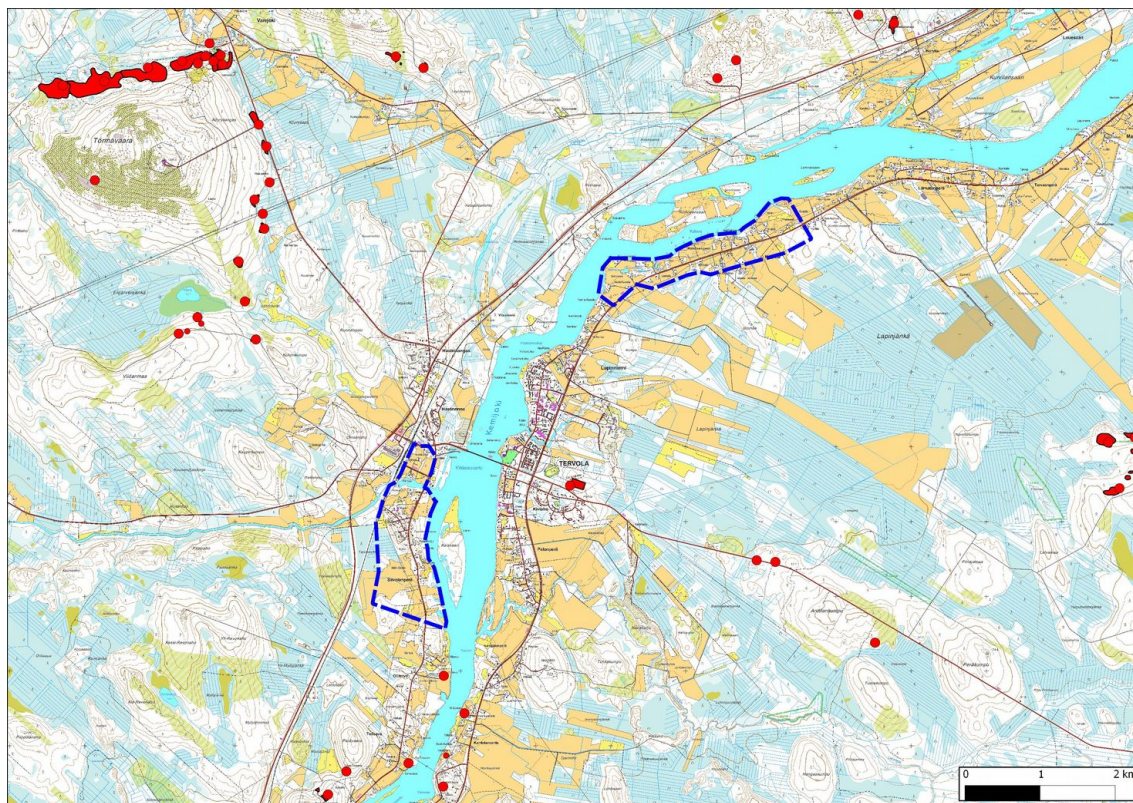
6. Kaisajoen suu-alue. Kuva koilliseen Riimalaan.

4. Alueen esihistoriallinen maankäyttö

Kaisajokea lähimmät tunnetut esihistorialliset muinaisjäännökset sijaitsevat n. 2-2,5 km etelään. Myllyaholta on löytynyt hiekkakuopan reunasta kvartsi-iskos ja palanutta luuta. Tauriaisenperän kohteessa on mahdollisia asuinkuoppia, paikalta on löytynyt kvartsia. Korpelan suunnittelualuetta lähimmät tunnetut esihistorialliset muinaisjäännökset ovat rakkakuoppakohteet Varevaara 5 ja Varevaara 6, jotka sijaitsevat Kemijoen pohjoispuolella kaavan alueesta n. 2 km pohjoiseen.

Kemijoen rantavyöhykkeeltä Tervolan puolelta Ossauskoskelle asti on vain yksi löytöpaikka alle 40 m mpy: kohteesta Pajarinvaara 2 on löytynyt korkeudelta 35 mpy kvartsikaavain ja -iskos ja havaittu mahdollista kulttuurimaata. Kemijoen itärannalta Palonperältä Pakkalan kohteesta on vuoden 2015 Palonperän asemakaavan inventointiraportin tietojen mukaan löytynyt kivikautinen asuinpaikka, paikalta löytyi inventoinnissa muokatun pellon pinnasta kiviä, mahdollinen kiviesineen teelmä, kivilaji-iskoksia sekä palanutta luuta (tiedot: Kalle Luoto: Palonperän asemakaava-alue 15.8.2015, Kulttuuriympäristöpalvelu Heiskanen & Luoto Oy, tätä kirjoittaessa kohde ei ollut rekisteriportaalin tiedoissa). Hieman kauempana joesta sijaitsevat tunnetut kivi-kauden loppupuolen kohteet ovat yli 40 m mpy mäkipaikoilla.

Jokivarren vähälöytöisyys on jonkin verran yllättävää, vaikkakin vastaavilta korkeuksilta lähialueilta tunnetaan vain yksi muinaisjäännös. Alueet ovat laajalti rakennettuja tai viljelyn käytössä, joten on myös mahdollista, että esihistoriallisia kohteita olisi jäänyt rakennuksen kannan alle tai tuhoutunut.

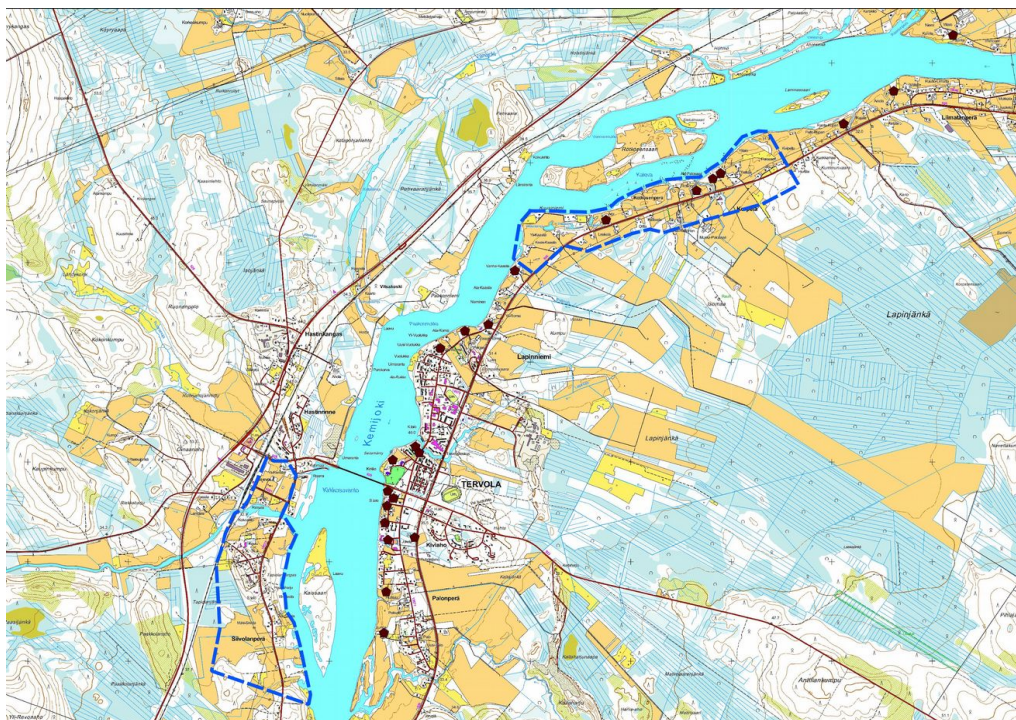
Taustakartta MML@11/2015

Muinaisjäännökset ja kulttuuriperintökohteet punaisina ympyröinä tai alueina (tiedot Museoviraston rekisteriportaalin mukaan). Keskustan itäpuolella sijaitseva kohde on 1800-luvun hautausmaa. Kaisajoen kaavan eteläpuolella lähinnä jokivartta sijaitsevat kohteet ovat historiallisen ajan kohteita. Muut kohteet ovat löytöjen tai rannansiirtymiskronologian perusteella kivikauteen ajoittuvia, osaa kohteista ei ole voitu ajoittaa.

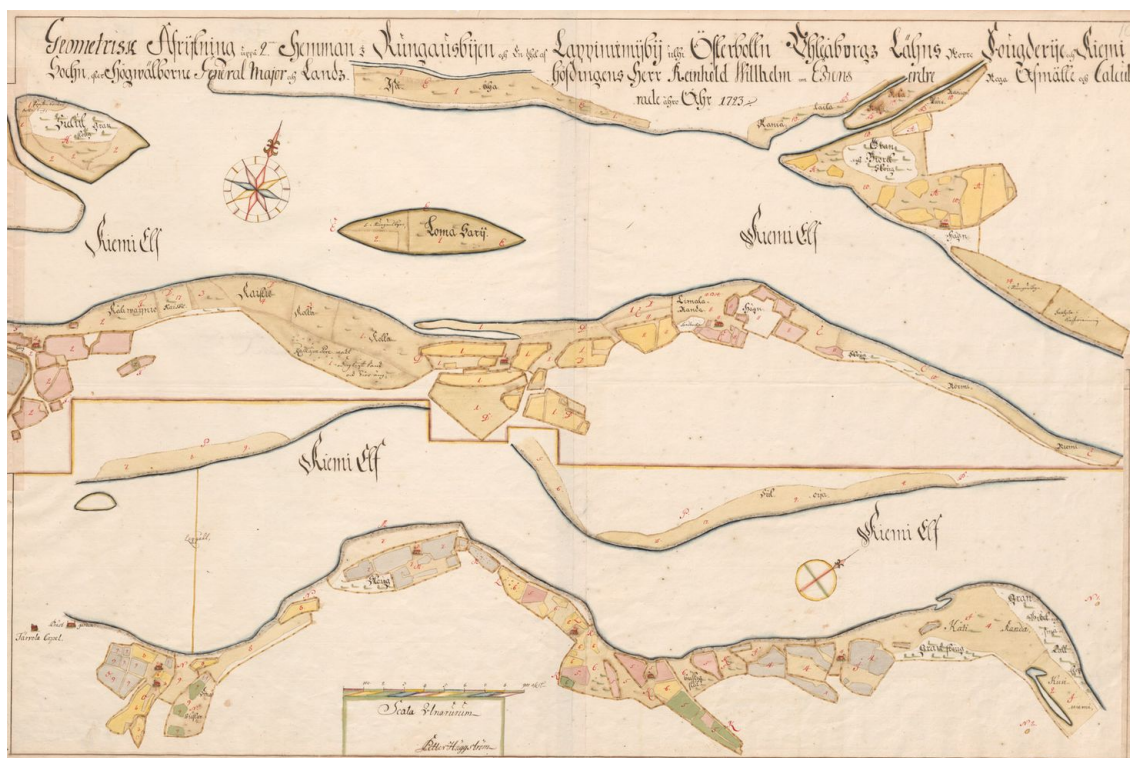
5. Alueen historiallisen ajan maankäyttö

Varhaisin Tervolan historiallisen ajan asutus syntyi Koivun kylään 1400-luvulla. Tarkempia lähdetietoja asutuksesta on 1500-luvun puolivälistä lähtien. Koivun ja Paakkolan väliin syntyivät Runkauksen ja Lapinniemen (Tervolan) kylät. Kohdealueet kuuluvat Lapinniemen kylään. Vuonna 1650 talojen lukumäärät olivat: Runkaus 11 taloa, Koivu 15 taloa ja Lapinniemen kylä 15 taloa. Vuonna 1750 Lapinniemen kylässä oli 20 taloa ja 1800 30 taloa.³ Taloja ei tulvimisen takia perustettu joen länsi- ja pohjoisrannalle. Paikannimistössä esiintyy hämäläisiä, karjalaisia ja savolaisia termejä. Vanhin nimistö on saamelaista.

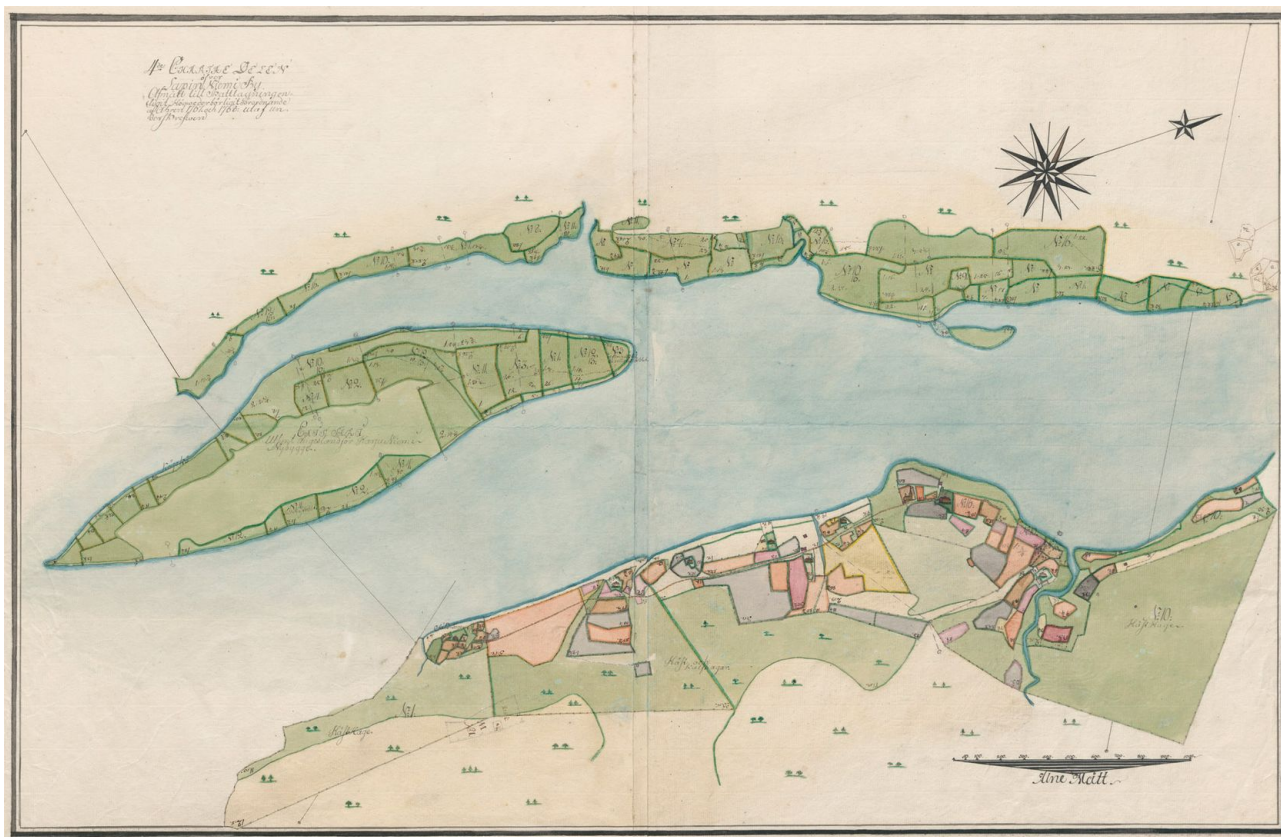
³ Entinen Kemijoki. 1967, s. 91-92, 94 ja 105.

Talot Lapinniemen kylässä Siivolanperän sekä Palonperän ja Liimatanperän välillä vuosina 1723-1798 laadittujen isojakokarttojen mukaan: L21:3/3-22 Lapinniemi; N:t 1-24, kartta ja jakokirja pelloista ja niityistä ja L21:3/1 Lapinniemi; Kartta ja selitys Lapinniemen ja Ylipaakkolan kylien pelloista ja niityistä. Kartat Kansallisarkistossa.

Ote Peter Häggströmin laatimasta isojakokartasta vuodelta 1723. Alhaalla Kemijoen itärantaa Kirkonkylän ja Korpelan välillä, ylhäällä joen rantaa Korpelan ja Liimatanperän välillä. Kartta: Kansallisarkisto, kartta Lapinniemen kylien pelloista ja niityistä, L21:3.

Ote vuonna 1769-1798 laaditusta isojakokartasta Kaissaaren ja keskustan kohdalta. Joen länsirannalle ei ollut vielä syntynyt asutusta maastokartoituksen aikana (1767-1768), rantavyöhyke oli kuitenkin hyödynnetty kokonaan niittymaana. Kartta: Kansallisarkisto, Lapinniemi, kartta ja jakokirja pelloista ja niityistä L21: 7.

Karjatalouden ja maanviljelyksen vakiintumisen yksi keskeinen edellytys oli jokivarren hedelmällinen maaperä. Matalien jokisaarten tulvaniityt olivat hyviä heinämaita. Tavallinen viljelylajike oli nauris. Jokivarressa oli myös kaskipeltoja, humalaa on myös viljelty. Viljelysalueet pysyivät jokivarressa 1700-luvun loppupuolelle asti, suo- ja vaaraviljelmää ei ollut.⁴

Kemijoki on ollut Pohjanlahden tärkein lohijoki. Lohenpyynti on ollut alueen keskeinen toimeentulon lähde varhaishistorialliselta ajalta lähtien ja se säilyi tärkeimpänä 1700-luvun lopulle. Vuosina 1869-1871 kartoitettiin Kemijoessa sijainneet kalastamot. Kartoituksen tarkoitus oli rajoittaa kalastusta, koska padot haittasivat tukinuittoa. Merkittävimpiä kalapatoja Tervolassa olivat mm. kirkon kohdalla nk. Kirkonkorva, joka oli lanapato ja Kaisajoen kohdalla joen itäpuolella verkko- eli poikkipato ja karsinapato.⁵

Metsätaloudesta tuli merkitsevä elinkeino 1800-luvun loppupuolella ja höyrysahojen myötä uittotoiminta vilkastui. Kemijoesta tuli uittotoiminnan pääväylä. 1940-luvulla alkaneen voimalaitosrakentamisen seurauksena kalastus elinkeinona loppui. Rakentaminen muutti voimakkaasti jokea ja maisemaa. Säännöstelyn seurauksena joen tulviminen väheni ja asutus siirtyi lähemmäs rantaa. Kohde-alueilla vanhimmat talot on perustettu kauemmas joesta.⁶

Selvitettävälle alueelle ei ole merkitty myllynpaikkoja isojakokartoille tai pitäjänkartoille. Kaisajoen kaavan tunnumassa on sijainnut Kaisajoen mylly, joka oli toiminnassa ainakin vuosina 1860-1970.⁷

Kohdealueilta ei tunneta historiallisen ajan muinaisjäännöksiä. Lähin historiallisen ajan kohde Hautausmaa (muinaisjäännöstunnus 1000018944) sijaitsee joen itäpuolella Tervolan vanhasta kirkosta vajaa kilometri

4 Entinen Kemijoki, s. 121.

5 Vilkuna Kustaa, Lohi. 1974. S. 120-121 ja Entinen Kemijoki, s. 121.

6 Entinen Kemijoki, s. 151-152.

7 Suopela Anja, Kotiseutu ja sen tarinat. 2003. S. 11.

kaakkoon. Hautausmaa oli käytössä vain noin 10 vuotta 1800-luvun loppupuolella.

Korpelan kaavaa vastapäätä sijaitsevasta Rötöksensaaresta on harvinainen sormuslöytö. Esineen on löytänyt vuonna 1984 Emilie Mäkinen. Ko. tyypin sormuksia on ainakin Savukosken Mukkalan kalmiston löydöissä. Kyseessä olisi tuontiesine etelästä. Sen arveltiin olevan mahdollisesti 1600-lukua nuorempi (Kotivuori Hannu, tarkastusraportti 12.6.1992 Lapinniemi Rötöksensaari).

Vastapäätä Korpelan kaavan aluetta Rötöksensaaresta löytynyt historiallisen ajan sormus, kuva Emilie Mäkinen löytöpaikan ilmoituksesta 7.10.1985 (Kotivuori Hannu, tarkastusraportti 12.6.1992 Lapinniemi Rötöksensaari).

6. Tulokset

Inventoinnissa luokiteltiin 7 uutta kulttuuriperintökohdetta. Uusia muinaisjäännöksiä ei löytynyt. Kaisajoen kaavan alueelta luokiteltiin kaksi kulttuuriperintökohdetta, Kaisajoki 2 ja Tapiolankangas ja lisäksi yksi muu havainto, Rautatieasema:

- Kaisajoki 2, kansalaissodan muistomerkki ja taistelupaikka
- Tapiolankangas, neljä rakennuksen perustusta
- muu havainto, Rautatieasema, rakennus ja rakennuksen betoniperustus.

Korpelan kaavan alueelta luokiteltiin 5 kulttuuriperintökohdetta:

- Arpi, kylätontti
- Itäpuolentie, (1700-?)1800-luvun tien linjaus
- Palosaari, kylätontti
- Palosaari 2, kylätontti
- Rötkönen, kylätontti.

Lähellä Kaisajoen suunnittelualuetta kaavan ulkopuolella tarkastettiin Kaisajoen vesimyllyn ja -sahan jäänteet. Mylly oli toiminnassa ainakin vuosina 1860-1970. Kohde luokiteltiin muinaisjäännökseksi.

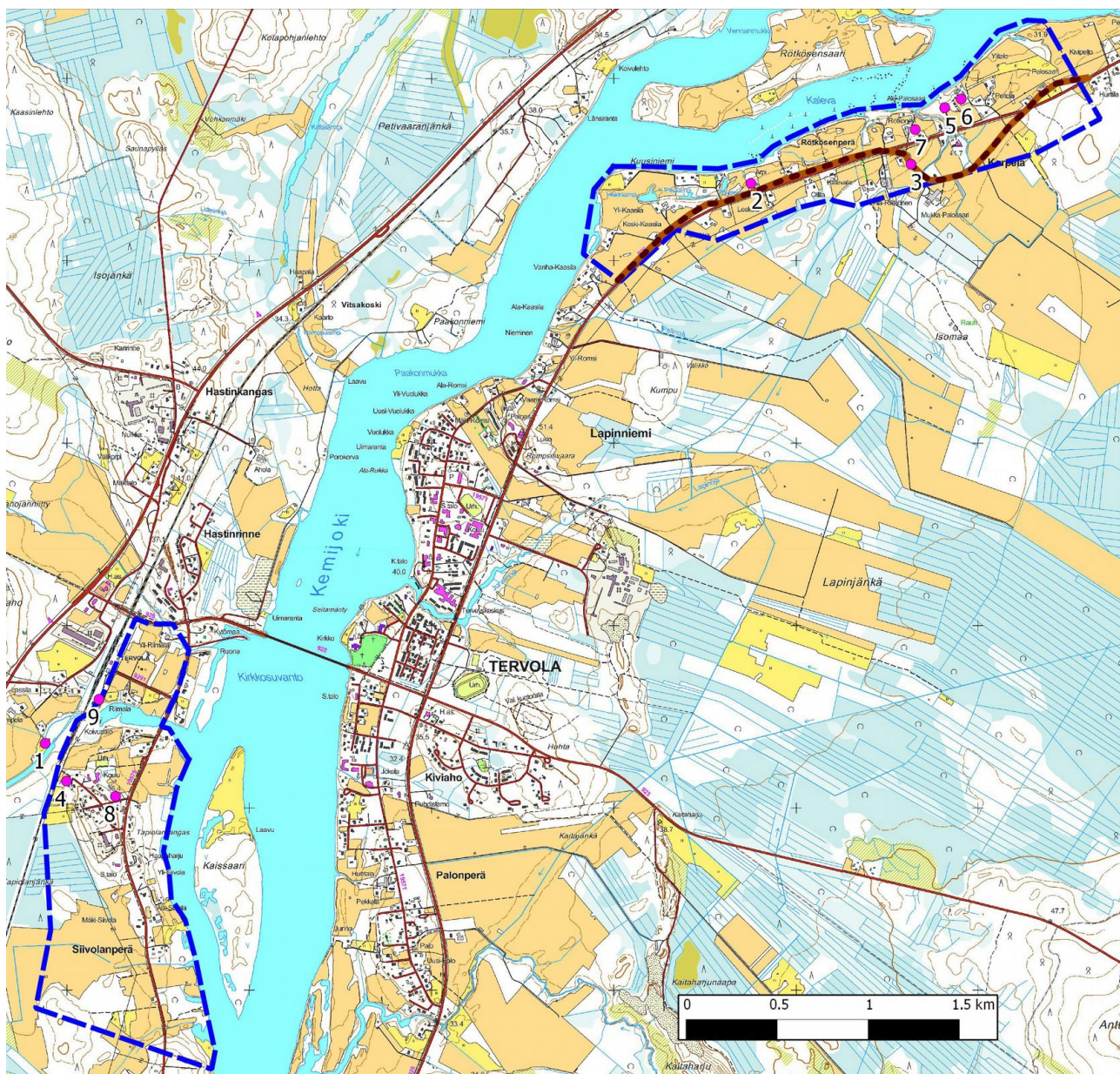
Esihistoriallisten kohteiden puuttumista selittää alueiden sijaintikorkeus. On kuitenkin huomattava, että pinta-havainnointia päästiin tekemään vain muutamalla paikalla.

8.12.2015

Jaana Itäpalo

7. Yleiskartta

Taustakartta MML@9/2015

Kaisajoen kyläasemakaava alhaalla ja Korpelan kyläasemakaava ylhäällä.

Havaitut kohteet:

Muinaisjäännös: **1. Kaisajoki**, vesimylly ja -saha **2-8**. Kulttuuriperintökohteita (kohde no. 3 Itäpuolentie merkitty myös ruskealla katkoviivalla) **9. Rautatieasema**, muu inventointihavainto.

8. Kohdehakemisto

Kohde	kaava- alue	sivu	tyyppi/ tyypin tarkenne	ajoitus	lkm.	rauh.lk	status
1 Kaisajoki	-	16	työ- ja valmistuspaikat /vesimyllyt	uusi aika	2	2	U
2 Arpi	Korpela	21	asuinpaikat/kylätontit	uusi aika	1	-	KP
3 Itäpuolentie	Korpela	22	kulkuväylät/tienpohjat	uusi aika	1	-	KP
4 Kaisajoki 2	Kaisajoki	24	tapahtumapaikat/taistelupaikat	uusin aika		2	KP
5 Palosaari	Korpela	26	asuinpaikat/kylätontit	uusi aika	1	-	KP
6 Palosaari 2	Korpela	27	asuinpaikat/kylätontit	uusi aika	1	-	KP
7 Rötönen	Korpela	29	asuinpaikat/kylätontit	uusi aika	1	-	KP
8 Tapiolankangas	Kaisajoki	30	asuinpaikat/rakennusten perustukset	uusin aika	1	-	KP
9 Rautatieasema	Kaisajoki	31	asuinpaikat/rakennusten perustukset	uusin aika	2	-	M

Taulukko. Status: U uusi muinaisjäännöskohde, MJ tunnettu muinaisjäännöskohde, KP kulttuuriperintökohde, M muu inventointihavainto.

9. Kohdetiedot

Historiallisen ajan muinaisjäännökset

1. Kaisajoki

Mj-rekisteri:

Laji: -
 Tyypin tarkenne: kiinteä muinaisjäännös
 Tyypin tarkenne: työ- ja valmistuspaikat
 Ajoitus yleinen: vesimyllyt
 Ajoitus yleinen: uusi aika
 Lukumäärä: 2
 Rauhoitusluokkaehdotus: 2

Paikkatiedot:

Alue: Kaisajoen kyläasemaakaavan lähellä, kaavan ulkopuolella
 Karttanumero: M35-lehtijako, S4244R
 vanha yleislehtijako, 254212

Koordinaatit:
 vesimylly P: 7330353 I: 398880
 pato P: 7330337 I: 398903

koord.selite: vesimylly
 Inventointimenetelmät: pintahavainnointi
 Aiemmat löydöt: -
 Inventointilöydöt: -
 Aiemmat tutkimukset: -

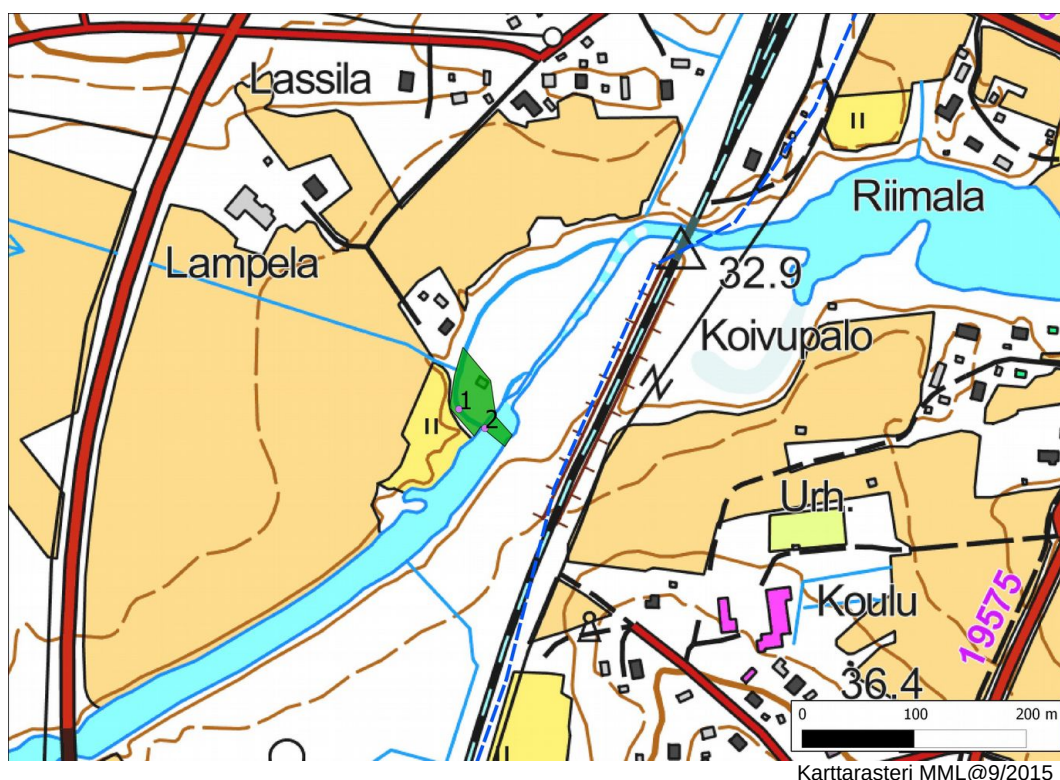
Maastotiedot: Tervolan vanhasta kirkosta n. 1,8 km lounaaseen Kaisajoen pohjoisrannalla ja joessa.

Kuvaus: Romahtaneen pystylaudoitettun myllyrakennuksen jäänteet, myllynkanava, joen ylittävä pato, joka voi olla kokonaan betonia, ja myllyyn sekä sahaan liittyviä betonirakenteita. Myllyrakennus valmistui 1860. Entisessä pihapiirissä on säilynyt kaksihuoneinen myllypirtti, joka on uudempaa rakennuskantaa. Paikalla on ollut myös savusauna, jota ei enää ole. Vesisaha sijaitsi myllyn päädyssä. Alakanavan reunalla on kulkenut myllylle n. 100 m pitkä nk. kanavatie. Paikalla on ollut jäänteitä romahtaneesta puisesta padosta eli tammesta vielä 2000-luvun alussa (tiedot myllyn historiasta: Anja Suopela, Kotiseutu ja sen tarinat. 2003. S. 11).

Kohdetta ei tarkemmin tutkittu, koska se sijaitsee kaavan ulkopuolella. Esimerkiksi myllystä pohjoiseen jatkuva alakanavaa ei kartoitettu. Alue on paikoin pusikoitunut ja aluskasvillisuus on rehevää.

Ehdotus suoja-alueeksi: Mylly paikka pihapiireineen, myllyn kanava, betonirakenteet ja pato joessa. Ehdotuksen tekeminen myllypirtin suojelustatuksesta ei kuulu tämän selvityksen piiriin.

Ehdotus suoja-alueeksi merkitty vihreänä, 1. Mylly 2. Padon luoteispää.

Kaisajoen myllyn paikka ortoilmakuvassa. 1. Mylly 2 Pato. Tausta-aineisto Mml 9/2015.

Kaisajoen mylly vuoden 1960 peruskartalla: Maanmittauslaitos,
<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Myllyn kanavaa ja romahtanut myllyrakennus. Kanavan vanhimmat osat ovat 1800-luvulta. Kuva etelään.

Myllyn toisessa päässä on sijainnut saha. Ilmeisesti osa myöhemmistä betonirakenteista liittyy myös siihen. Kuva länteen.

Padon kohta erottui hyvin, vaikka vesi oli inventoinnin aikana melko korkealla.

Myllyn entistä pihapiiriä ja myllypirtti, joka on paikan ainoa säilynyt rakennus.

Kulttuuriperintökohteet

2. Arpi

Mj-rekisteri:

Laji:	-
Tyyppi:	kulttuuriperintökohde
Tyyppin tarkenne:	asuinpaikat
Ajoitus yleinen:	kylätontit
Lukumäärä:	uusi aika
Rauhoitusluokkaehdotus:	1
	-

Paikkatiedot:

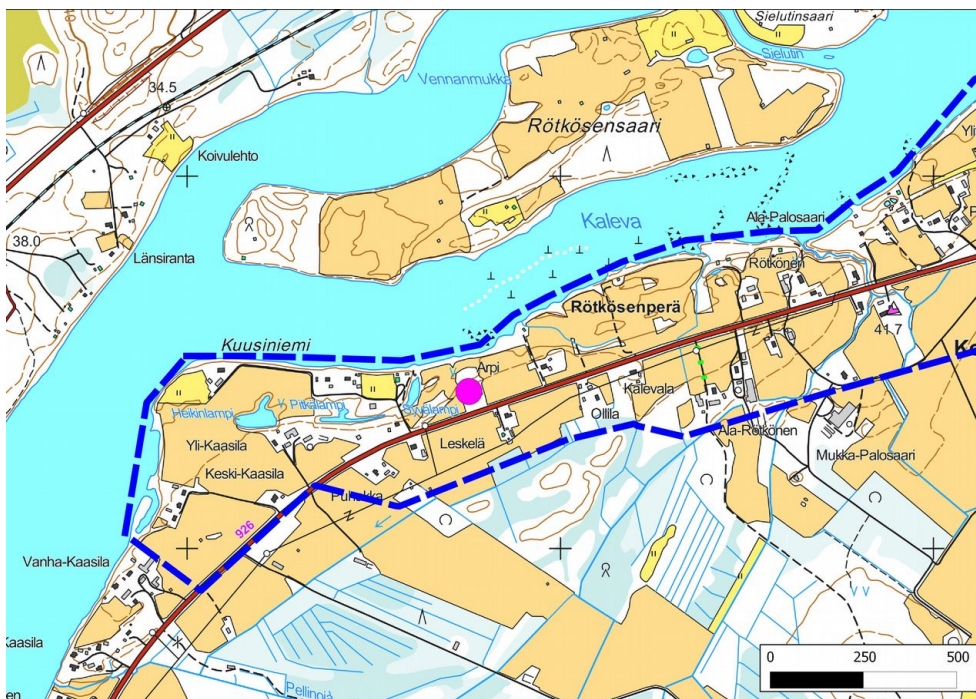
Alue:	Korpelan kyläasemaakaava
Karttanumero:	M35-lehtijako, S4244R
	vanha yleislehtijako, 254212
Koordinaatit:	P: 7333424 I:402754

koord.selite:	asemointi isojakokartan mukaan
Inventointimenetelmät:	pintahavainnointi
Aiemmat löydöt:	-
Inventointilöydöt:	-
Aiemmat tutkimukset:	-

Maastotiedot: Tervolan vanhasta kirkosta n. 3,3 km koillisen Kemijoen rannalla Itäpuolentien varrella.

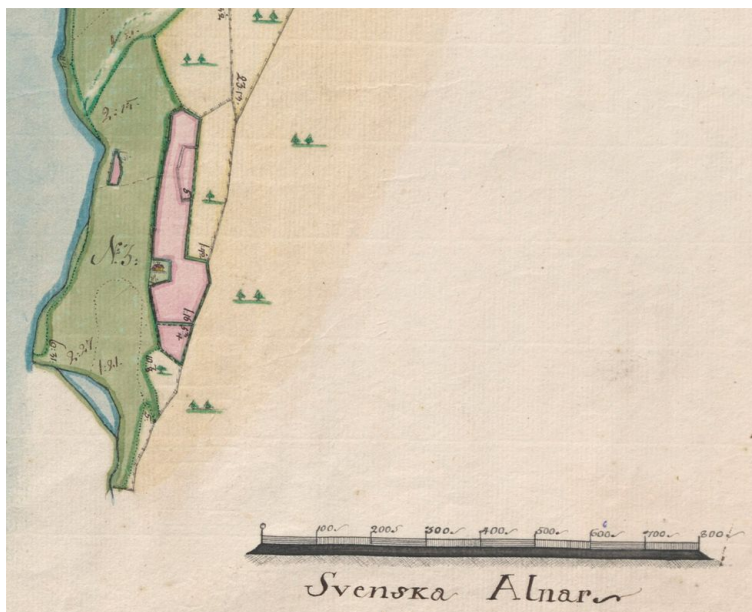
Kuvaus: Vuosina 1769-1798 laaditulle isojakokartalle paikalla on merkitty talo. Vuonna 1723 laaditun isojakokartan mukaan paikalla ei vielä sijainnut taloa. Paikalla on nykyisin omakotitalo ja tilarakennuksia.

Ehdotus suoja-alueeksi: -

Karttarasteri MML@9/2015

Arpi, sijainti merkitty punaisella ympyrällä.

Ote vuosina 1769-1798 laaditusta isojakokartasta Arpen kohdalta. Kartta: Kansallisarkisto, Lapinniemi, kartta ja jakokirja pelloista ja niityistä L21: 10.

3. Itäpuolentie

Mj-rekisteri:

Laji:	-
Tyyppi:	kulttuuriperintökohde
Tyypin tarkenne:	kulkuväylät
Ajoitus yleinen:	tienpohjat
Lukumäärä:	uusi aika, 1800-luku
Rauhoitusluokkaehdotus:	1
	-

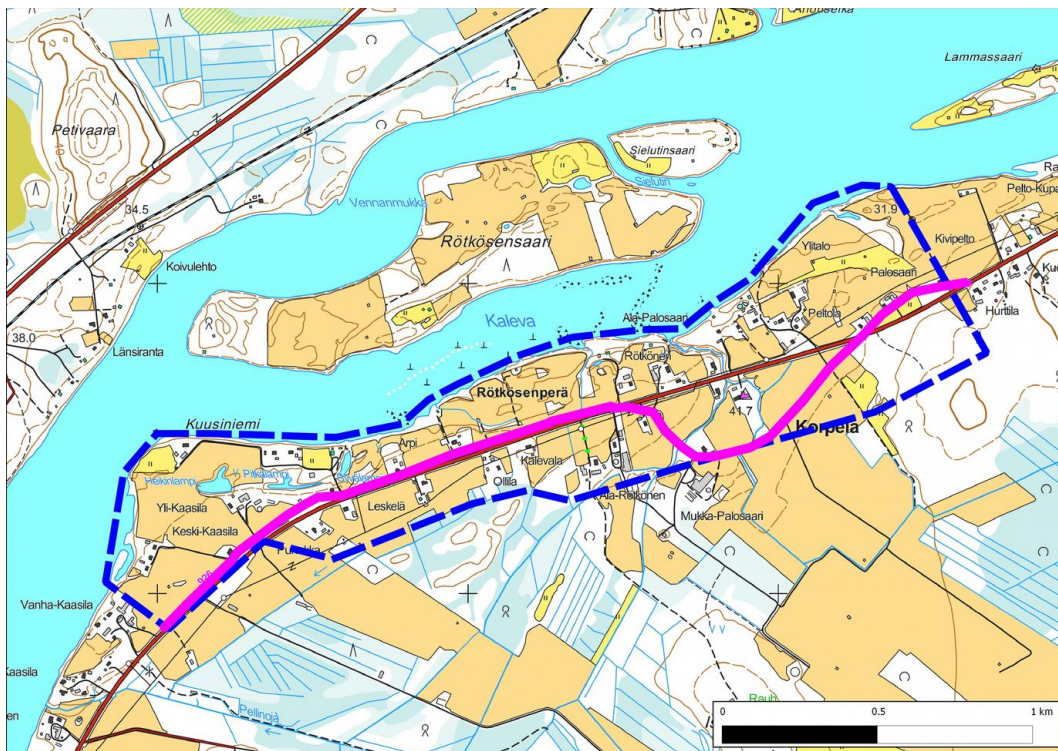
Paikkatiedot:

Alue:	Korpelan kyläasemaakaava
Karttanumero:	M35-lehtijako, S4244R, S4422L vanha yleislehtijako, 254212, 254403
Koordinaatit:	P: 7333529 I: 403632
koord.selite:	tielinjaus nykyisen kylätien kohdalla
Inventointimenetelmät:	pintahavainnointi
Aiemmat löydöt:	-
Inventointilöydöt:	-
Aiemmat tutkimukset:	-

Maastotiedot: Tervolan vanhasta kirkosta n. 2,5-5 km koilliseen.

Kuvaus: 1800-luvun tielinjaus kulkee kaavan alueella pääosin nykyisen Itäpuolentien kohdalla, muutamalla kohdalla pelloilla, talojen pihojen reunoilla, Ala-Rötkösen ja Palosaaren välillä se sijaitsee kylätien kohdalla, joka on osin jäänyt pois käytöstä ja on maatilan huoltotienä. Tien asemointi on epätarkka, koska se on tehty isossa mittakaavassa olevan pitäjänkartan perusteella. Kartan kulmavirheistä johtuen tarkka asemointi ei ole mahdollista.

Ehdotus suoja-alueeksi: -

Karttarasteri MML@9/2015

Itäpuolentie, tielinjaus merkitty punaisella viivalla.

Ala-Rötökösen ja Mukka-Palosaaren kohdalla vanha tielinjaus poikkeaa nykyiseltä Itäpuolentieltä etelään kylätielle.

4. Kaisajoki 2

Mj-rekisteri:

Laji:	-
Tyyppi:	kulttuuriperintökohde
Tyyppin tarkenne:	tapahtumapaikat
Ajoitus yleinen:	1918
Ajoitus tarkka:	2.2.1918
Lukumäärä:	1
Rauhoitusluokkaehdotus:	2

Paikkatiedot:

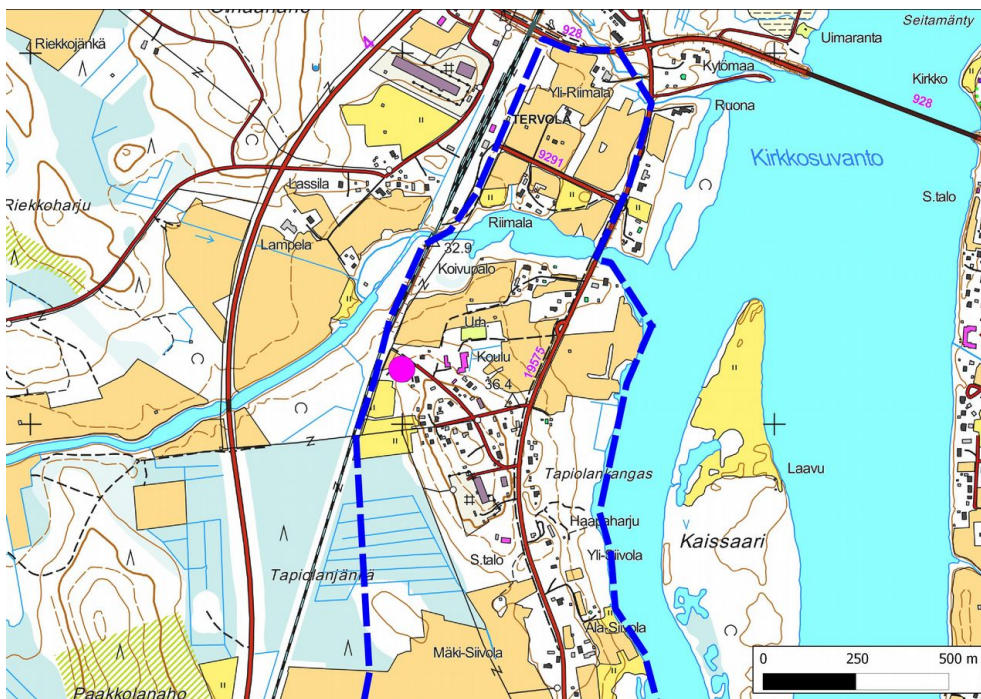
Alue:	Kaisajoen kyläasemaakaava
Karttanumero:	M35-lehtijako, S4244R
	vanha yleislehtijako, 254212
Koordinaatit:	P: 7330146 I: 398998

koord.selite:	Tervolan taistelumuistomerkki
Inventointimenetelmät:	pintahavainnointi
Aiemmat löydöt:	-
Inventointilöydöt:	-
Aiemmat tutkimukset:	-

Maastotiedot: Tervolan vanhasta kirkosta n. 1,7 km lounaaseen.

Kuvaus: Kaisajoen koulun lähistöllä sijaitsee Tervolan taistelumuistomerkki. Paikalla käytiin 2.2.1918 taistelu osana kansalaissodan tapahtumia, (Anja Suopela, Kotiseutu ja sen tarinat. 2003, s. 17). Kohde on merkitty peruskartalle muistomerkki-symbolilla.

Ehdotus suoja-alueeksi: Muistomerkkin lähiympäristö.

Karttarasteri MML@9/2015

Kaisajoki 2, sijainti merkitty punaisella ympyrällä.

Muistomerkki kuvattuna lounaaseen.

Muistomerkki kuvattuna kaakkoon.

5. Palosaari

Mj-rekisteri:

Laji:	-
Tyyppi:	kulttuuriperintökohde
Tyypin tarkenne:	asuinpaikat
Ajoitus yleinen:	kylätontit
Lukumäärä:	uusi aika
Rauhoitusluokkaehdotus:	1
	-

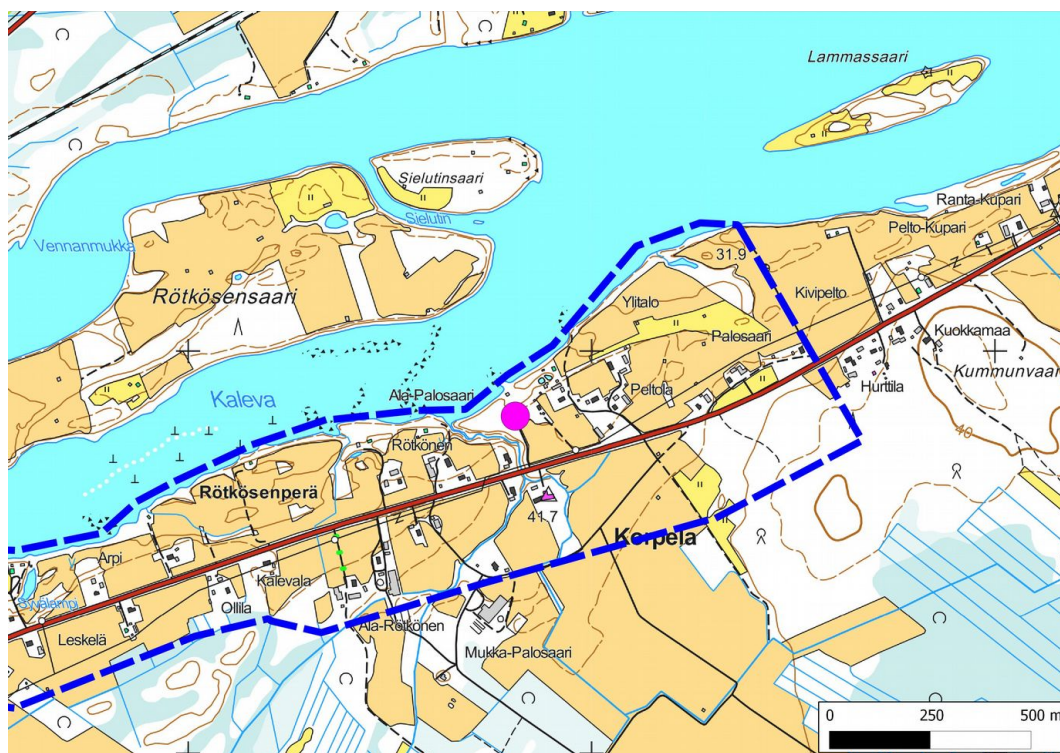
Paikkatiedot:

Alue:	Korpelan kyläasemaakaava
Karttanumero:	M35-lehtijako, S4244R
	vanha yleislehtijako, 254212
Koordinaatit:	P: 7333838 I: 403817
koord.selite:	asemointi isojakokarttojen mukaan
Inventointimenetelmät:	pintahavainnointi
Aiemmat löydöt:	-
Inventointilöydöt:	-
Aiemmat tutkimukset:	-

Maastotiedot: Tervolan vanhasta kirkosta n. 4,4 km koilliseen Kemijoen rannalla Itäpuolentien varrella.

Kuvaus: Vuosina 1723 ja 1769-1798 laadituille isojakokartoille paikalla on merkitty talo. Palosaaren kantatalon paikalla on nykyisin omakotitalo ja tilarakennuksia.

Ehdotus suoja-alueeksi: -

Palosaari, sijainti merkitty punaisella ympyrällä.

Ote Häggströmin laatimasta isojakokartasta vuodelta 1723. Palosaaren talo oikealla, vasemmalla oleva talo on Rötönen. Kartta: Kansallisarkisto, kartta Lapinniemen kylien pelloista ja niityistä, L21:3.

6. Palosaari 2

Mj-rekisteri:

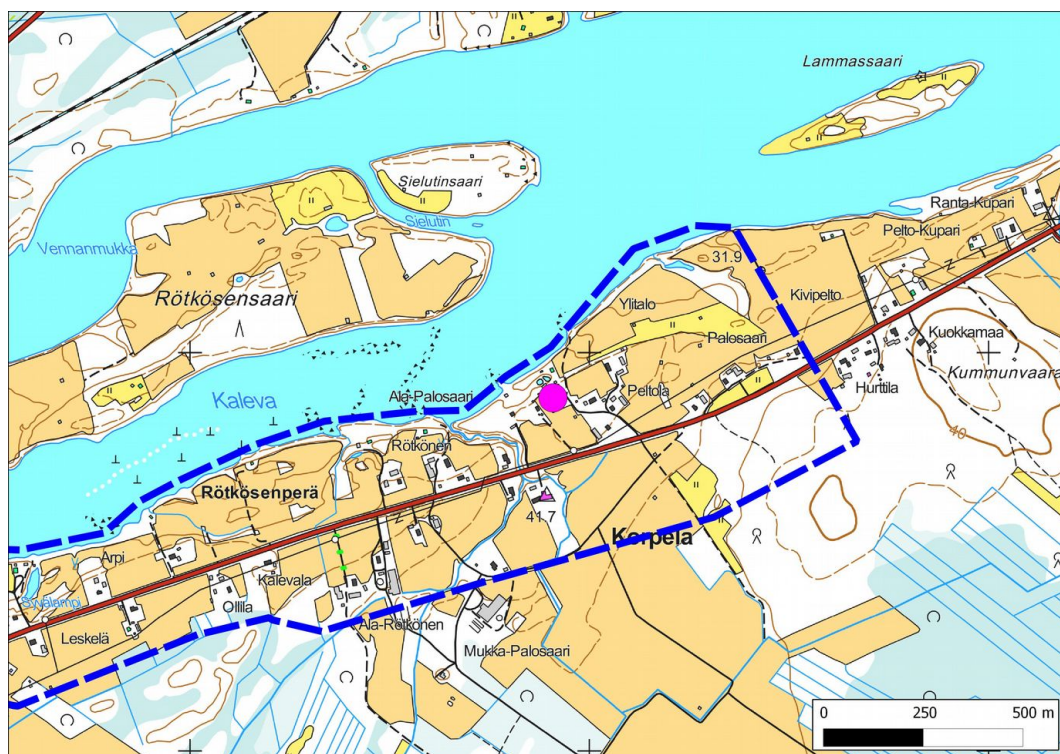
Laji:	-
Tyyppi:	kulttuuriperintökohde
Tyyppin tarkenne:	asuinpaikat
Ajoitus yleinen:	kylätontit
Lukumäärä:	uusi aika
Rauhoitusluokkaehdotus:	1
	-

Paikkatiedot:

Alue:	Korpelan kyläasemaakaava
Karttanumero:	M35-lehtijako, S4244R
Koordinaatit:	vanha yleislehtijako, 254212 P: 7333891 I:403895
koord.selite:	asemointi isojakokarttojen mukaan
Inventointimenetelmät:	pintahavainnointi
Aiemmat löydöt:	-
Inventointilöydöt:	-
Aiemmat tutkimukset:	-

Maastotiedot: Tervolan vanhasta kirkosta n. 4,5 km koilliseen Kemijoen rannalla Itäpuolentien varrella.

Kuvaus: Vuosina 1769-1798 laaditulle isojakokartalle paikalla on merkitty talo. Palosaaren kantatalon paikalla on nykyisin omakotitalo ja tilarakennuksia.

Ehdotus suoja-alueeksi: -

Karttarasteri MML@9/2015

Palosaari 2, sijainti merkitty punaisella ympyrällä.

Ote vuonna vuosina 1769-1798 laaditusta isojakokartasta. Palosaaren talot ylhäällä, alimmainen on Rötönen. Taloja ympäröivät maat olivat rantavyöhykkeellä lähinnä niittyjä, pellot ja hakamaat perustettiin joen tulvimisen takia ylemmäksi. Kartta: Kansallisarkisto, Lapinniemi, kartta ja jakokirja pelloista ja niityistä L21: 10.

7. Rötönen

Mj-rekisteri:

Laji:	-
Tyyppi:	kulttuuriperintökohde
Tyypin tarkenne:	asuinpaikat
Ajoitus yleinen:	kylätontit
Lukumäärä:	uusi aika
Rauhoitusluokkaehdotus:	1
	-

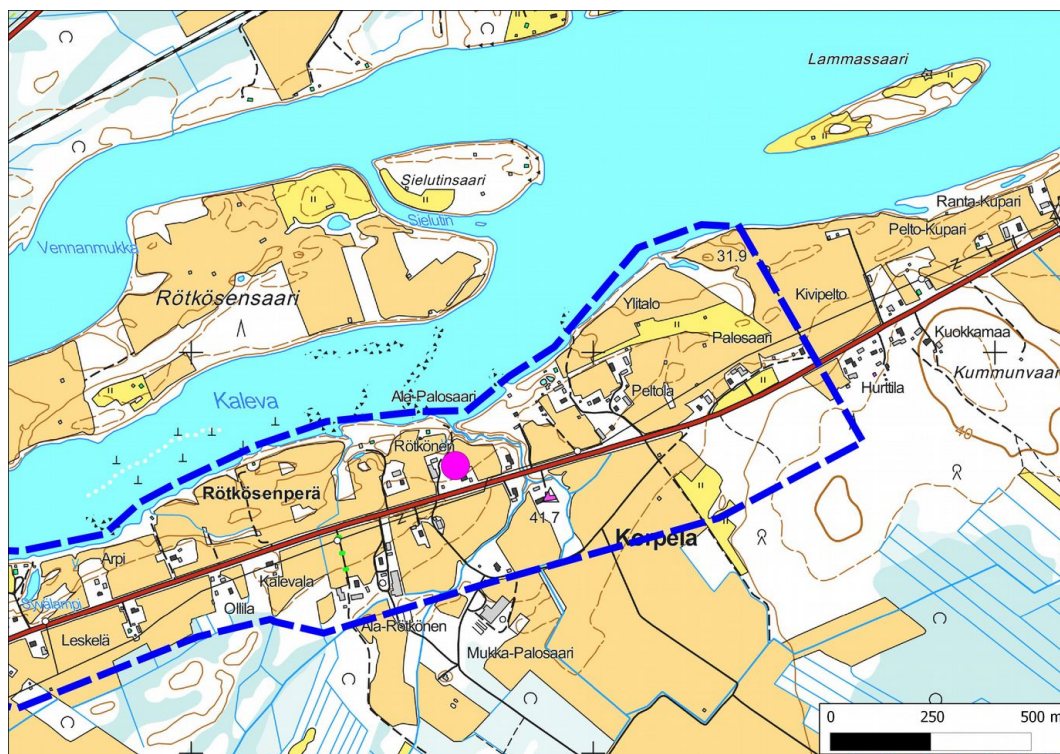
Paikkatiedot:

Alue:	Korpelan kyläasemaakaava
Karttanumero:	M35-lehtijako, S4244R
	vanha yleislehtijako, 254212
Koordinaatit:	P: 7333891 I: 403895
koord.selite:	asemointi isojakokarttojen mukaan
Inventointimenetelmät:	pintahavainnointi
Aiemmat löydöt:	-
Inventointilöydöt:	-
Aiemmat tutkimukset:	-

Maastotiedot: Tervolan vanhasta kirkosta n. 4,2 km koilliseen Kemijoen rannalla Itäpuolentien varrella.

Kuvas: Vuosina 1723 ja 1769-1798 laadituille isojakokartoille paikalla on merkitty talo (ks. Palosaaren ja Palossaari 2 kohdekuvauksissa otteet isojakokartoista s. 27 ja 28). Rötöksen kantatalon paikalla on nykyisin omakotitalo ja tilarakennuksia.

Ehdotus suoja-alueeksi: -

Rötönen, sijainti merkitty punaisella ympyrällä.

8. Tapiolankangas

Mj-rekisteri:

Laji:	-
Tyyppi:	kulttuuriperintökohde
Tyypin tarkenne:	asuinpaikat
Ajoitus yleinen:	rakennusten perustukset
Lukumäärä:	uusin aika
Rauhoitusluokkaehdotus:	4
	-

Paikkatiedot:

Alue:	Kaisajoen kyläasemakaava
Karttanumero:	M35-lehtijako, S4244R
	vanha yleislehtijako, 254212

Koordinaatit:

rakennuksen perustus 1	P: 7330052 I: 399276
rakennuksen perustus 2	P: 7330063 I: 399267
rakennuksen perustus 3	P: 7330065 I: 399260
rakennuksen perustus 4	P: 7330076 I: 399251

koord.selite:

eteläisin rakennuksen perustus

Inventointimenetelmät: pintahavainnointi, kairaus

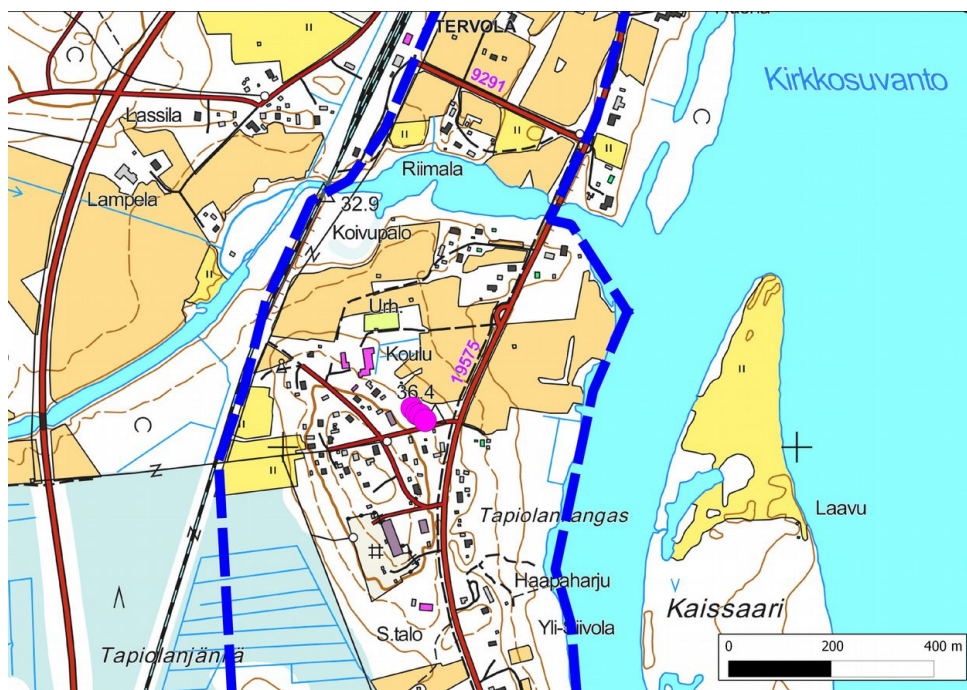
Aiemmat löydöt: -

Inventointilöydöt: -

Aiemmat tutkimukset: -

Maastotiedot: Tervolan vanhasta kirkosta n. 1,5 km lounaaseen Tapiolantien varrella.

Kuvaus: Lähihistoriassa autoitunut talon paikka. Paikalla on neljä rakennuksen perustusta ja yksi pystyssä oleva rakennus. Rakennuksen perustukset erottuvat n. 5-6 metrin kokoisina kulmikkaina kuoppina ja niitä ympäröivinä valleina, pohjoisimman päällä on kumpu rakennusjätettä. Ainakin eteläisin perustus koostuu myös porakivistä ja siinä on tulisijan paikka. Paikalle on merkitty useita rakennuksia vuoden 1960 peruskartalle. **Ehdotus suoja-alueeksi:** -

Karttarasteri MML@9/2015

Tapiolankangas, rakennusten perustusten sijainti koulun kaakkoispuolella merkitty punaisilla ympyröillä.

Rakennuksen perustus no. 2 takana perustukset no:t 3-4.

Muu inventointihavainto

9. Rautatieasema

Mj-rekisteri:

<i>Laji:</i>	-
<i>Tyyppi:</i>	muu inventointihavainto
<i>Tyyppin tarkenne:</i>	asuinpaikat
<i>Ajoitus yleinen:</i>	rakennusten perustukset
<i>Lukumäärä:</i>	uusin aika
<i>Rauhoitusluokkaehdotus:</i>	2
	-

Paikkatiedot:

<i>Alue:</i>	Kaisajoen kyläasemaakaava
<i>Karttanumero:</i>	M35-lehtijako, S4244R
	vanha yleislehtijako, 254212

Koordinaatit:

rakennus	P: 7330594 I: 399176
varaston perustus	P: 7330621 I: 399191

koord.selite:

<i>Inventointimenetelmät:</i>	rakennuksen perustus
-------------------------------	----------------------

pintahavainnointi

Aiemmat löydöt:

-

Inventointilöydöt:

-

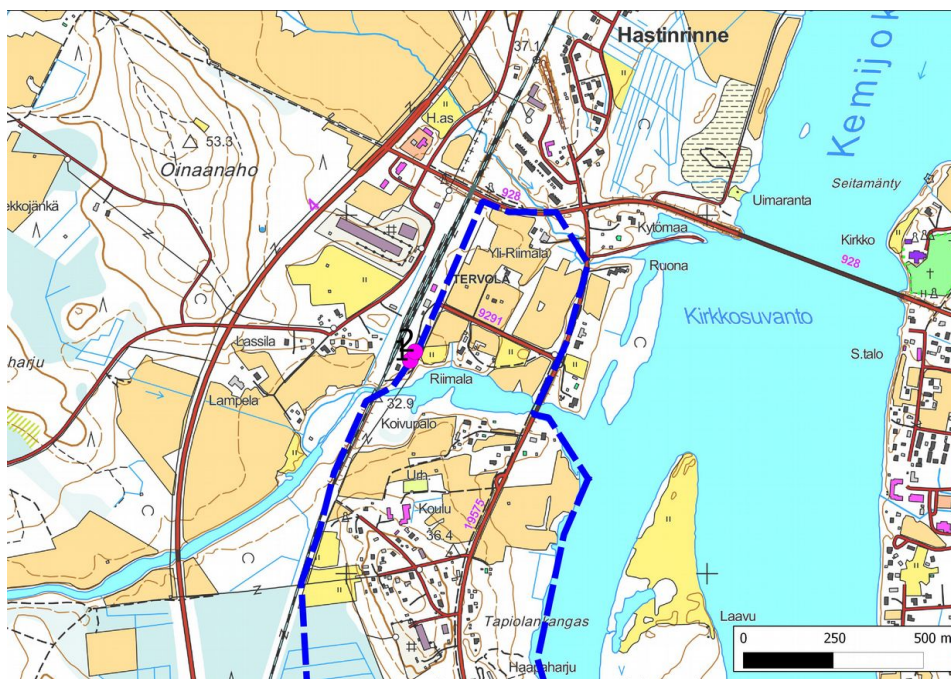
Aiemmat tutkimukset:

-

Maastotiedot: Tervolan vanhasta kirkosta n. 1,4 km länsilounaaseen nykyisen aseman eteläpuolella.

Kuvaus: Paikalla tehtiin vain pikainen käynti. Asemarakennuksiin kuuluneet punatiilestä tehty tulisijallinen rakennus, jonka tarkoitusta ei selvitetty ja rakennuksen betoniperustus, joka on mahdollisesti kuulunut varastoon. Molemmat on merkitty nykyiselle peruskartalle. Alueella on jäljellä muitakin rakennuksia, jotka ovat rännistymässä.

Ehdotus suoja-alueeksi: -.

Karttarasteri MML@9/2015

Rautatieasema, 1. Rakennus 2. Betoniperustus merkitty punaisilla ympyröillä.

Kohde no. 1, kuva koilliseen.

Kohde no. 2, betoniperustus.

Entisiä asemarakennuksia. Kuva koilliseen.

10. Aineistoluettelo

Arkistoaineisto:

Kansallisarkisto: Tervolan Lapinniemen kylän isojakokartat:

L21:3/3-22 Lapinniemi; N:t 1-24, kartta ja jakokirja pelloista ja niityistä

L21:3/1 Lapinniemi; Kartta ja selitys Lapinniemen ja Ylipaakkolan kylien pelloista ja niityistä.

Digitaalinen aineisto:

Arkistolaitoksen digitaaliarkisto, Tervola pitäjänkartat, <http://digi.narc.fi/digi/dosearch.ka?new=1&haku=tervola>

Geologian tutkimuskeskus,
<http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>

Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto, Vanha kartta: <http://www.vanhakartta.fi>

Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu,
<https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>

Maanmittauslaitos,
<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Museovirasto: Kulttuuriympäristön rekisteriportaali, muinaisjäännösrekisteri ja kulttuuriympäristön tutkimusraportit arkeologia, Tervola:
<http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx>

Kirjallisuus:

Entinen Kemijoki. 1967.

Suopela Anja, Kotiseutu ja sen tarinat. 2003.

Vilkuna Kustaa. Lohi. 1974.

Julkaisematon aineisto:

Schulz Hans-Peter, rannansiirtymistaulukko.